

FORÆLDRES PERSPEKTIVER PÅ RØGFRI NIKOTIN

“Jeg har behov for at blive skarpere på konsekvenserne, for vil gerne adressere det specifikt for min dreng”

Far til pige i 7.kl

“Jeg var først klar over, at produkterne fandtes, da jeg fandt ud af, at min ældste søn brugte det. Jeg tror, andre forældre heller ikke kender til det, medmindre de finder ud af et forbrug.”

Mor til dreng i 7.klasse

“Jeg lægger mig fladt ned, det er skræmmende, så lidt jeg ved [om røgfrie nikotinprodukter]. Jeg tror, at mange andre forældre har det på samme måde”

Mor til dreng i 6.klasse

“Jeg kan godt se det sociale aspekt i at ryge, men jeg kan ikke forstå det der med at putte en pose op.”

Far til pige i 6.klasse og dreng i 8.klasse

SUNDHEDSSTYRELSEN

EN KVALITATIV UNDERSØGELSE AF FORÆLDRES PERSPEKTIVER
PÅ RØGFRIE TOBAKS- OG NIKOTINPRODUKTER

FORÆLDRES PERSPEKTIVER PÅ RØGFRI NIKOTIN

INDHOLD

1	RESUME OG KONKLUSION	6
2	ABSTRACT	9
3	UNDERSØGELSENS BAGGRUND OG GRUNDLAG	12
	3.1 Datagrundlag	13
4	VIDEN OM OG ÅRSAG TIL BRUG AF RØGFRIE TOBAKS- OG NIKOTINPRODUKTER	14
5	KENDSKAB OG HOLDNING TIL BØRN OG UNGES BRUG AF RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER	21
6	DIALOG OM PRODUKTERNE	26

1 RESUME OG KONKLUSION

COWI har på Sundhedsstyrelsens vegne undersøgt forældres perspektiver på røgfrie tobaks- og nikotinprodukter. Formålet med undersøgelsen var at få viden om 1) forældres viden om røgfrie tobaks- og nikotinprodukter, 2) forældres kendskab og holdning til børn og unges nikotinforgbrug og 3) hvorvidt der er dialog om cigaretter og røgfrie tobaks- og nikotinprodukter mellem forældre/barn, forældre/skole og/eller forældrene imellem.

Datagrundlaget udgøres af interviews med 27 forældre, der har børn i 6.-9.klasse. Undersøgelsen viser, at der ikke er forskelle på forældrenes perspektiver som følge af hverken forældrenes køn, deres børns køn eller deres børns alder.

I det følgende præsenteres undersøgelsens hovedkonklusioner:

Viden om og årsag til brug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter

- › **Manglende viden om røgfrie tobaks- og nikotinprodukter blandt forældre.**
De interviewede forældre har overordnet manglende viden om røgfrie tobaks- og nikotinprodukter. Den manglende viden skyldes hovedsageligt, at forældrene ikke har været opmærksomme på udbredelsen af produkterne og/eller ikke har oplevet et behov for at opsøge viden om produkterne.
- › **Særligt et manglende kendskab til sundhedsskadelige konsekvenser.**
Udover at flere forældre har et manglende kendskab til røgfrie tobaks- og nikotinprodukter generelt, vurderer vi, at det særligt er i forhold til de sundhedsskadelige konsekvenser, at forældrene har et videnshul, da forældrene primært har antagelser om konsekvenser men ikke konkret viden. Det manglende kendskab gør, at mange forældre sammenligner konsekvenserne ved røgfrie tobaks- og nikotinprodukter med cigaretter, primært fordi de er bekendte med konsekvenserne fra rygning.
- › **Forskel i forældrenes efterspørgsel efter at få øget viden om røgfrie tobaks- og nikotinprodukter.** De interviewede forældre kan opdeles i to grupper: Den ene gruppe udgør forældre, som har et ønske om at få mere viden om røgfrie tobaks- og nikotinprodukter, mens den anden gruppe, på trods af deres manglende viden, ikke oplever at have et behov for at øge deres viden på nuværende tidspunkt. Det er vores vurdering, at det primært hænger sammen med, at forældrene ikke mener, at røgfrie tobaks- og nikotinprodukter er et generelt problem i deres barns omgangskreds eller på skolen, og derfor ikke mener, at de har behov for at have viden herom.

Kendskab og holdning til børn og unges brug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter

- › **Det er særligt sociale faktorer og gruppedynamikker, forældrene tror, der er årsag til børn og unges forbrug.** Forældrene tror, at børn og unges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter skyldes gruppepres og et ønske om at fremstå seje. Produkterne kan ifølge forældrene signalere, at børn og unge er med i en bestemt gruppe og/eller få børn og unge til at fremstå mere voksne og seje, fordi de gør noget "forbudt". Undersøgelsen viser desuden, at forældrene bruger deres erfaring med og viden om cigaretter i forsøget på at forklare børn og unges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter, hvilket gør, at nogle forældre forbinder brugen af produkterne til børn og unge med særlige personlige karakteristika f.eks. usikkerhed, lavt selvværd, eller med problemer hjemme.
- › **Forældre med kendskab til røgfrie tobaks- og nikotinprodukter tror, at det er en bred gruppe af børn og unge, der bruger produkterne.** Undersøgelsen finder, at særligt forældre med kendskab til udbredelsen af produkterne er opmærksomme på, at det er svært at kategorisere brugere over én kam, da det, ifølge forældrene, ikke er personlige karakteristika, men et ønske om at være en del af et fællesskab, der er styrende for børn og unges forbrug. Samtidig finder forældrene, at det ikke er i bestemte typer af fællesskaber, at produkterne anvendes – det kan være alt fra "sportsudøvere" til "bøller" og til "søde piger".
- › **Manglende kendskab til børns forbrug.** Næsten alle interviewede forældre har hverken kendskab til eller tror, at deres børn bruger eller har prøvet røgfrie tobaks- og nikotinprodukter. Undersøgelsen viser, at forældrene har svært ved at forestille sig, at deres børn bruger produkterne. Det kan indikere dels, at forældrene ikke har kendskab til, hvor udbredt brugen af produkterne er, dels at der er en begrænset dialog mellem forældrene og deres børn om produkterne.
- › **Forældre sidestiller røgfrie tobaks- og nikotinprodukter med rygning.** Undersøgelsen viser, at forældrene lægger særlig vægt på, at begge produkter medfører sundhedsmæssige konsekvenser, når de sammenligner røgfrie tobaks- og nikotinprodukter med cigaretter. Som følge heraf, vurderer forældrene, at produkterne er to sider af samme sag. Derfor fokuserer forældrene hovedsageligt på cigaretter i dialogen med deres børn, mens de glemmer at nævne røgfrie tobaks- og nikotinprodukter eksplicit. De unge tror derfor, at forældre er ventlige stemt overfor røgfrie tobaks- og nikotinprodukter end cigaretter.¹ Samtidig vurderer vi, at sidestillingen af produkterne betyder, at forældre ikke er opmærksomme på deres børns eventuelle forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter, hvis børnene har udtrykt sig negativt om brugen af cigaretter. Logikken hos forældrene er, at hvis et barn er imod rygning, vil det også automatisk være modstander af de røgfrie tobaks- og nikotinprodukter.

¹ COWI (2021) "Unge forbrug af røgfri nikotin – en kvalitativ undersøgelse af 15-24-åriges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter" viste, at de unge troede, at deres forældre så mildere på brugen af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter sammenlignet med brug af cigaretter.

Dialog om produkterne

- > **Begrænset fokus på røgfrie tobaks- og nikotinprodukter i dialogen med børn.** Undersøgelsen viser, at forældrenes manglende viden om røgfrie tobaks- og nikotinprodukter og udbredelsen heraf betyder, at forældrene ikke, eller kun i begrænset omfang, har en dialog med deres børn om produkterne. Primært fordi de ikke har oplevet et behov herfor. Vi vurderer, at forældrene ofte afventer tegn på interesse for produkterne hos børnene, før de tager initiativ til en dialog omkring produkterne. Vi ser dog, at unge ofte skjuler deres interesse og forbrug for deres forældre, hvorfor dialogen ikke opstår naturligt.²

- > **Begrænset dialog om røgfrie tobaks- og nikotinprodukter generelt.** På skoler og i forældre-samarbejdet på skolerne bliver røgfrie tobaks- og nikotinprodukter ikke, eller kun i mindre grad, taget op. Det er i stedet emner som alkohol og rygning, der fylder i dialogerne. Vi vurderer, at det medfører, at forældre ikke tror, at røgfrie tobaks- og nikotinprodukter udgør et problem på deres børns skole. Samtidig finder vi, at forældrene forventer, at der vil blive initieret en dialog om produkterne, såfremt de udgør et problem og/eller er meget udbredte.

² COWI (2021) "Unge forbrug af røgfri nikotin – en kvalitativ undersøgelse af 15-24-åriges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter" viste, at de unge ikke fortalte deres forældre om deres forbrug.

2 ABSTRACT

On behalf of the Danish Health Authority, COWI has studied parents' perspectives on smoke-free tobacco and nicotine products. The aim of this study was to gain information about 1) parents' knowledge of smoke-free tobacco and nicotine products, 2) parents' knowledge and opinion of children's and adolescents' use of nicotine products and 3) if dialogues exist between parents and children, parents and school, and between parents on subjects as cigarettes and smoke-free tobacco and nicotine products.

The data used in this study consist of interviews with 27 parents with children in 6th to 9th grade of primary school. The study shows no differences in parent's perspectives related to the age of the child or the sex of the parent or child.

Knowledge of and reason for the use of smoke-free tobacco and nicotine products

- › **Limited knowledge of smoke-free tobacco and nicotine products among parents.**
In general, the interviewed parents had limited knowledge of smoke-free tobacco and nicotine products. The lack of knowledge is mainly caused by parents being unaware of the prevalence of the products or not having felt a need to seek information about the products.
- › **Especially a lack of knowledge of health consequences**
Beside parent's general lack of knowledge of smoke-free tobacco and nicotine products, we find that their knowledge of the health consequences is especially limited, as parents only have assumptions about the health consequences but not exact knowledge. Because of this knowledge gap, a large proportion of the parents equate the consequences of smoke-free tobacco and nicotine products with the consequences of cigarettes, mostly because they are familiar with the consequences of cigarette smoking.
- › **Differences in parents' demand for increased information about smoke-free tobacco and nicotine products.** The interviewed parents can be divided into two groups: One consisting of parents wishing for more knowledge of smoke-free tobacco and nicotine products, and one feeling no need for increasing its knowledge despite its lack of knowledge. We believe that this is due to the parents believing that the use of smoke-free tobacco and nicotine products is no general problem in their children's circles or at the school they attend and therefore feeling they have no need for information on the subject.

Knowledge of and acquaintance with children's and adolescents' use of smoke-free nicotine products

- › **Parents believe that social factors and group dynamics play a particular part in children's and adolescents' use.** Parents believe that children's and adolescents' use of smoke-free tobacco and nicotine products is caused by group pressure and a wish for appearing "cool". According to parents, the products can signal that youngsters are a part of a group or make them appear as grown-ups or cool because they are doing something that is "forbidden". Furthermore, the study shows that parents use their own experience with and knowledge of cigarettes as an attempt to explain young individuals' use of smoke-free tobacco and nicotine products. This results in some parents associating the use of the products with individuals with personal characteristics such as insecurity, low self-esteem or with problems at home.
- › **Parents with knowledge of smoke-free tobacco and nicotine products believe a wide range of young individuals use the products.** In the study we find that especially parents with knowledge of the prevalence of the products are aware of the difficulty of lumping together all young individuals using these products as they do not believe the use is determined by personal characteristics but by a wish for being part of a community. At the same time, the parents do not associate the use of the products with special types of communities – they may be anything from "athletes" to "bullies" to "sweet girls".
- › **Lack of knowledge of children's use.** Almost every interviewed parent neither knew nor believed that their child was using or had tried smoke-free tobacco or nicotine products. The study shows that parents have a hard time imaging their children using these products. This can be an indication of the parents' lack of knowledge of how widespread the use of the products is, and an indication of a limited dialogue between parents and their children about the products.
- › **Parents equate smoke-free tobacco and nicotine products with cigarette smoking.** The study shows that when parents compare smoke-free tobacco and nicotine products with cigarettes, they emphasize the importance of both products having health consequences. As a result, the parents consider the products as two sides of the same coin. Thus, the parents' dialogue with their children mainly focusses on cigarettes, and smoke-free tobacco and nicotine products are not mentioned explicitly. Therefore, young individuals mistakenly believe that parents are more well disposed towards smoke-free tobacco and nicotine products³. We consider equating the products means that the parents are not aware of their children's use of smoke-free tobacco and nicotine products if the children have expressed a negative view on the use of cigarettes. The parent's logic is that if the child is against smoking it will automatically be against smoke-free tobacco and nicotine products.

³ COWI (2021) "Young individual's' use of smoke-free nicotine - a qualitative survey of 15-24-year olds' use of smoke-free tobacco and nicotine products" showed that young people believed their parents were more lenient towards the use of smoke-free tobacco and nicotine products than towards cigarettes.

Dialogue about the products

- › **Limited focus on smoke-free tobacco and nicotine products in the dialogue with the young individuals.** The study shows that parents' limited knowledge of smoke-free tobacco and nicotine products and of the prevalence of the use of these products results in them having no dialogue or very limited dialogue with their children about the products. Primarily because they do not feel a need for this. We believe that the parents often await a sign of interest for the products among the children before taking the initiative to have a conversation about them. We often see that young people often hide their interest and use from their parents so conversation about the products does not happen naturally⁴.

- › **Limited dialogue about smoke-free tobacco and nicotine products in general.** In school and in the collaboration between parents at the school, the subject of smoke-free tobacco and nicotine products is rarely taken up. Instead, subjects as smoking and alcohol consumption take up a lot of space in the dialogue. We believe this results in parents thinking that smoke-free tobacco and nicotine products are not a problem at their children's school. At the same time we find that parents expect that a dialogue is initiated if the products are a problem or their use is widespread.

⁴ COWI (2021) "Young individual's' use of smoke-free nicotine - a qualitative survey of 15-24-year olds' use of smoke-free tobacco and nicotine products" showed that young people did not tell their parents about their consumption.

3 UNDERSØGELSENS BAGGRUND OG GRUNDLAG

Brugen af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter er de seneste år steget blandt børn og unge i Danmark og er blevet et sundhedsmæssigt opmærksomhedspunkt.⁵ De specifikke sundhedsrisici ved at bruge de produkter, der er tilgængelige på det danske marked, er endnu ikke fuldt belyst, men der er mistanke om, at der kan være en sammenhæng mellem svensk snus og udviklingen af kræft i spiserøret og bugspytkirtel.⁶ Sammenligner man produkterne på det danske og svenske marked, er de på mange måder sammenlignelige, og det er derfor sandsynligt, at der er en sundhedsmæssig risiko ved at anvende produkterne.

De seneste år er røgfrie tobaks- og nikotinprodukter blevet mere udbredt i Danmark, særligt blandt børn og unge. Blandt de 15-29-årige er der 41,7%, der bruger, har brugt eller har prøvet røgfrie nikotinprodukter.⁷ Over 60 % af de unge, der bruger, har brugt eller har prøvet røgfri tobak, prøvede det første gang, da de var 17 år eller yngre.⁸

Der er ikke tidligere blevet lavet undersøgelser om, hvad forældres perspektiver er på børn og unges røgfrie tobaks- og nikotinforbrug. Sundhedsstyrelsen har derfor bedt COWI om at afdække en række spørgsmål omhandlende forældres viden om og syn på røgfrie tobaks- og nikotinprodukter. Nærværende undersøgelse er således igangsat med henblik på at indhente viden om 1) forældres viden om røgfrie nikotinprodukter, 2) forældres kendskab og holdning til børn og unges nikotinforbrug og 3) hvorvidt der er dialog om cigaretter og røgfrie nikotinprodukter mellem forældre/barn, forældre/skole og/eller forældrene imellem.

Kategorien 'Røgfrie tobaks- og nikotinprodukter' dækker over en række produkter, herunder snus, tyggetobak og nikotinposer. Fælles for de tre produkter er, at de indeholder nikotin og derfor er afhængighedsskabende. I nærværende rapport bruges betegnelsen røgfrie nikotinprodukter for at øge læsevenligheden.

⁵ Sundhedsstyrelsen (2022) Brug af røgfri nikotinprodukter blandt unge. §RØG – en undersøgelse af forbrug af snus, tyggetobak og nikotinposer.

⁶ Folkehelseinstituttet (2019) Helseisiko ved snusbrug.

⁷ Sundhedsstyrelsen (2022) Brug af røgfri nikotinprodukter blandt unge. §RØG – en undersøgelse af forbrug af snus, tyggetobak og nikotinposer.

⁸ Sundhedsstyrelsen (2020) "Unge brug af røgfrie tobak – nøgletal fra en spørgeskemaundersøgelse blandt unge 15-24-årige"

3.1 DATAGRUNDLAG

Datagrundlaget for undersøgelsen består af telefoniske interviews med forældre til børn i 6.-9.klasse på danske folkeskoler. Der blev i alt gennemført 27 telefoniske interviews af ca. 30 minutters varighed. Rekrutteringen af interviewpersoner gik gennem tilfældigt udvalgte folkeskoler fordelt over hele landet i både større og mindre byer. Folkeskolerne blev kontaktet telefonisk eller pr. mail, og de folkeskoler, der ønskede at videreformidle muligheden for deltagelse i undersøgelsen, lagde et opslag op på forældreintra (AULA). Interesserede forældre henvendte sig derefter til COWI, hvorefter der er foretaget en udvælgelse med henblik på at sikre, at interviewpersonerne repræsenterede et bredt udsnit af forældrene med børn i 6. – 9. klasse. Centrale baggrundsvariabler har bl.a. været køn, alder, uddannelse, bopæl og beskæftigelsessituation. Derudover er der sikret en tilnærmelsesvis ligelig fordeling på tværs af børnenes klassetrin. Se Bilag A for baggrundsinformation på interviewpersoner.

Vi har desuden forsøgt at inkludere forældre med børn, der har - eller har haft - et forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter. I alt var der 98 forældre, der henvendte sig vedrørende undersøgelsen, men alene to forældre havde kendskab til deres børns forbrug. Disse to er blevet interviewet.

De telefoniske interviews er gennemført på baggrund af en semi-struktureret interviewguide. Interviewformatet har sikret, at en række prædefinerede spørgsmål er stillet til alle interviewpersonerne, men at der også har været tid og mulighed for at forfølge interessante svar fra den enkelte interviewperson.

Interviewguiden var delt op i tre temaer: 1) Viden om røgfrie tobaks- og nikotinprodukter, 2) Kendskab og holdning til børns forbrug og 3) Dialog om cigaretter og røgfrie tobaks- og nikotinprodukter svarende til de tre overordnede formål med undersøgelsen. Interviewene er blevet påbegyndt med en række spørgsmål, hvor interviewer har nævnt en produkttype indenfor røgfrie nikotinprodukter som f.eks. snus, hvorefter interviewpersonerne har fortalt, om de kender produkttypen, og i så fald, hvordan de vil beskrive produkterne. Dette er gjort med henblik på at belyse forældrenes vidensniveau om produkterne og afdække, hvorvidt forældrene blander produkterne sammen eller primært har kendskab til bestemte produkttyper. Efterfølgende er der stillet yderligere spørgsmål med henblik på at afdække forældrenes vidensniveau, hvorefter interviewene har omhandlet forældrenes kendskab og holdning til børn og unges røgfrie nikotinforgbrug og dialogen omkring produkterne. Se Tabel 1 for emner under hvert tema i interviewguiden.

Tabel 1 Emner i interviewguiden

VIDEN OM RØGFRIE TOBAKS- OG NIKOTINPRODUKTER	KENDSKAB OG HOLDNING TIL BØRNS FORBRUG	DIALOG OM CIGARETTER OG RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER
<ul style="list-style-type: none"> > Kendskab til produkter > Viden om konsekvenser > Ønske om yderligere viden 	<ul style="list-style-type: none"> > Kendskab til barns forbrug > Kendskab til barns omgangskreds/klases forbrug > Holdning til børns forbrug 	<ul style="list-style-type: none"> > Dialog med børn om forbrug > Dialog med skole om forbrug > Dialog med andre forældre om forbrug

4 VIDEN OM OG ÅRSAG TIL BRUG AF RØGFRIE TOBAKS- OG NIKOTINPRODUKTER

I de følgende afsnit stiller vi skarpt på forældrenes kendskab til og viden om røgfrie nikotinprodukter samt forældrenes perspektiver på, hvorfor børn og unge bruger røgfrie nikotinprodukter.

FORÆLDRE MANGLER VIDEN OM RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER

Undersøgelsen viser, at forældrene overordnet har manglende viden om røgfrie nikotinprodukter. På baggrund af de gennemførte interviews kan der identificeres en gruppe af forældre, der primært forbinder røgfrie nikotinprodukter med produkter til rygestop og e-cigaretter.

Omkring halvdelen af alle de interviewede forældre fortæller, at de tænker på e-cigaretter, nikotintyggegummi og/eller nikotinplaster, når de bliver spurgt ind til, hvad de forbinder med "røgfri tobak". Nogle af disse forældre giver dog også udtryk for, at de reelt ikke ved, om disse produkter kan kategoriseres under røgfri tobak. Blandt de forældre, der nævner rygestopprodukter og e-cigaretter, er der også få forældre, der nævner nikotinposer og/eller snus.

*"Interviewer: Hvis jeg siger "røgfri tobak" – ved du så, hvad jeg snakker om? Hvis ja, forklar!
Interviewperson: Så tænker jeg, det er de små hvide poser, og man kan få nikotinspray og tyggegummi, et hav af produkter." Far til pige i 6.klasse*

Den anden halvdel af forældre nævner snus, nikotinposer og/eller skrå, når de skal forklare, hvad de forbinder med røgfri tobak. Størstedelen af forældrene har ikke viden om, at der både findes snus, tyggetobak og nikotinposer, og flere nævner at tyggetobak er nikotintyggegummi eller skrå.

Nogle forældre har kendskab til snus, som de kan huske fra deres egen ungdom, hvor det primært blev benyttet i Sverige. Få ved dog, at snus er ulovligt at sælge i Danmark, samt at snus og nikotinposer adskiller sig ved, at der ikke er tobak i nikotinposer. Det manglende kendskab til forskellene

mellem produkterne gør, at få forældre ved, hvad de forskellige produkttyper indeholder. Enkelte forældre tror, at de rigtig stærke nikotinposer indeholder glasskår til at øge effekten.⁹

Under flere af interviewene blev det tydeligt, at forældrene ved meget lidt om produkterne. Dette betyder, at de tror, at produkterne er noget andet f.eks. rygestopprodukter eller i få tilfælde illegale stoffer. Hertil kommer, at den viden, forældrene har, ofte stammer fra deres børn.

"Jeg lægger mig fladt ned, det er skræmmende, så lidt jeg ved [om røgfrie nikotinprodukter]. Jeg tror, at mange andre forældre har det på samme måde (...) Jeg fandt sådan en pose med LYFT, hvor jeg troede, det var en kokainpose, jeg tog det op. Og så vidste min partner, hvad det var. Så uvidende er jeg omkring det. Jeg tror, det er nogenlunde, det samme i min omgangskreds også." Mor til dreng i 6.klasse

"Jeg har overhovedet ikke den rette viden [om røgfrie nikotinprodukter]. Lige nu har jeg kun erfaring fra, hvad min pige fortæller mig. Hun har mere viden end mig og giver mig indblik i, hvordan de unge omgås det i dag. Jeg vil gerne vide mere om det, særligt hvis jeg vidste min datter var i de problematikker". Mor til pige i 8.klasse

Analysen understøtter hermed den antagelse de unge, i vores tidligere undersøgelse, havde om, at forældrene mangler viden, og at det er de unge, der har mest viden. Det skal dog bemærkes, at vores tidligere undersøgelse viste, at de unge også har begrænset viden om produkterne.¹⁰

FORÆLDRENE HAR MANGLENDE VIDEN OM EFFEKTEN AF OG DE SUNDHEDSSKADELIGE KONSEKVENSER VED BRUG AF RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER

Vi finder, at mange af forældrene ikke har tilstrækkelig viden om hverken de sundhedsskadelige konsekvenser eller effekten af røgfrie nikotinprodukter. Forældrene anvender i høj grad rygning som referenceramme, når de vurderer, hvor skadelige de røgfrie nikotinprodukter er og sidestiller brugen af cigaretter med nikotinposer. De fleste af de interviewede forældre har primært antagelser om, hvilke sundhedsskadelige konsekvenser produkterne har, men de har ikke konkret viden herom.

Nogle af de interviewede forældre har via tandlæger eller organisationer på sundhedsområdet set eller hørt om flere af de potentielle sundhedsskadelige konsekvenser. Forældrene nævner risikoen for at blive afhængig, udvikle tand- og tandkødsproblemer samt kræft som mulige konsekvenser.

⁹ Det er en udbredt myte, at der findes glasskår i snus. Det er dog ikke korrekt, og det, der kan ligne glasskår, er salte, som er med til at opløse nikotinen hurtigere i blodet Kilde: Kræftens Bekæmpelse (<https://www.cancer.dk/snusfornuft/sandt-eller-falsk/>).

¹⁰ COWI (2021) "Unge forbrug af røgfri nikotin – en kvalitativ undersøgelse af 15-24-åriges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter"

"Jeg har set sådan nogle billeder, jeg ved ikke, om det er fra Kræftens Bekæmpelse, at man kan få flænset tandkød, og så synes jeg også, at jeg har hørt om en forøget risiko for kræft i munden." Mor til dreng i 6.klasse

Ligeledes finder vi, at forældrene ikke har viden om den rus og den afslappende effekt, som røgfrie nikotinprodukter giver. De fleste af de interviewede forældre synes ikke at kende til disse effekter, eller lægger ikke vægt på dem som årsag til børn og unges brug af produkterne. Kun få forældre gør opmærksom på, at de har kendskab til og tror, at brugen af produkterne skyldes en rus eller afslappende effekt, som børn og unge kan få ud af at bruge produkterne. I et forsøg på at forstå produkterne relaterer mange af forældrene de røgfrie nikotinprodukter til rygning. Det er også i den forbindelse, at forældrene formoder, at røgfrie nikotinprodukter har en afslappende effekt.

"Jeg kunne forestille mig, at nikotinen i de her produkter gør det samme som nikotinen i cigaretter, så det handler vel om, at det får dem til at slappe af. Jeg kunne forestille mig, at nogle bruger dem før eksaminer, hvis de er meget nervøse." Far til pige i 6.klasse

HALVDELEN AF FORÆLDRENE HAR IKKE BEHOV FOR AT ØGE DERES VIDEN OM RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER

Vi kan konstatere, at der er to grupper af forældre i forhold til, hvilken oplevelse de har af deres viden om produkterne og deres behov for at vide mere. Fælles for begge grupper er, at de ikke tidligere har haft et behov for at få mere viden om røgfrie nikotinprodukter. Begge grupper, vurderer vi, har samme begrænsede kendskab til produkterne. 1) Den første gruppe består af forældre, som vurderer, at de har et meget begrænset kendskab til produkterne. Disse forældre fremstod under interviewene samtidig relativt usikre og bekymrede i forhold til, om de burde vide mere, særlig i lyset af nærværende undersøgelse. 2) Den anden gruppe udgøres af forældre, som vurderer, at de har tilstrækkelig viden om produkterne i forhold til deres behov, uagtet at deres viden er begrænset. Forældrene i denne gruppe er relativt afklarede om deres manglende viden, og giver udtryk for, at de ikke har tænkt sig at søge mere viden, medmindre det skulle blive aktuelt. Hver gruppe udgør ca. halvdelen af de interviewede forældre. De interviewede mødre fordeler sig jævnt i de to grupper, mens der er en tendens til, at det særligt er fædrene, der vurderer, at de ikke har behov for øget viden om produkterne (på nuværende tidspunkt).

"Jeg vil gerne vide mere om det hele ved de her produkter. Jeg har ikke tidligere haft brug for at have den her viden om produkterne. Jeg har ikke nogen børn eller andre, der hverken ryger eller bruger andre rusmidler, så jeg har ikke haft brug for den her viden" (Mor til pige i 9.klasse, gruppe 1)

"Den viden jeg har nu, er vel okay for det, jeg har behov for. Jeg har en søn, som selv tager afstand til det. Hvis han havde været mere interesseret i det, så ville vi nok sætte os mere ind i det" (Mor til dreng i 9.klasse, gruppe 2)

"Jeg tænker, at jeg ved nok i den forstand, at jeg vil fraråde det til ethvert menneske; specielt dem jeg kender og mine børn. Så jeg tænker, at jeg ikke har brug for mere viden umiddelbart" (Far til pige i 9.klasse, gruppe 2)

Flere af de interviewede forældre indså imidlertid i løbet af interviewet, at de ikke havde tilstrækkelig viden om produkterne. For nogle af forældrene var det i forbindelse med spørgsmål om deres kendskab til forskellige røgfrie nikotinprodukter, mens det for andre forældre var i forbindelse med spørgsmål om deres børns forbrug og hvorvidt, der var dialog om produkterne mellem forældre og børn, skole og øvrige forældre (se mere herom i Kapitel 6).

"Nu jeg snakker med dig, kan jeg godt fornemme, at jeg nok ikke har sat mig ordentlig ind i det, og det kunne jeg godt tænke mig at gøre." Mor til pige i 9.klasse

Denne erkendelse indikerer, at mange af de interviewede forældre ikke tidligere har været bevidste om røgfrie nikotinprodukter, eller hvor udbredt et fænomen røgfrie nikotinprodukter er blandt børn og unge.

Mange af de interviewede forældre gav udtryk for, at såfremt behovet for at få mere viden om røgfrie nikotinprodukter opstod, så ville de selv opsøge viden om produkterne f.eks. via google. Flere påpegede i den forbindelse, at de ville være opmærksomme på troværdigheden af de medier, hvor de søgte information. Samtidig påpegede flere af de interviewede forældre, at de godt kunne tænke sig at få mere viden om produkterne fra deres børns skoler samt fra offentlige instanser og anerkendte NGO'er.

FORÆLDRE TROR, AT BØRN OG UNGE BRUGER RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER FOR AT FREMSTÅ SEJE

Mange af forældrene tror, at årsagen, til at børn og unge bruger røgfrie nikotinprodukter, er, at de gerne vil fremstå som seje over for deres omgangskreds. Det, at produkterne er farverige og ser spændende ud, mener nogle forældre også er medvirkende til, at børn og unge synes, at det er sejt at bruge produkterne. Pakkerne kan endvidere udgøre et blikfang til andre børn og unge og signalere, hvem der er brugere, mener de interviewede forældre.

"Jeg tænker, at det er lidt smart [at bruge røgfrie nikotinprodukter], og så er man lidt med på beatet (...) Hvis man gerne vil være en af de rå - det er åbenbart stadig in at være lidt sej og sådan. Hvis man tager de her produkter, så er man lidt mere voksen." Mor til dreng i 7.klasse

Der er flere grunde til, at forældrene vurderer, at det for børn og unge kan anses som værende sejt at bruge produkterne. Først og fremmest kan det, ifølge forældrene, signalere, at børn og unge er med på moden. Desuden kan produkterne, ifølge forældrene, signalere, at børn og unge er mere voksne end de er. Endvidere kan det, at produkterne er "forbudte" være medvirkende til, at børn og unge gør "oprør", og opfatter sig selv som værende mere seje, hvis de bruger produkterne.

Vi finder desuden, at der er et tæt sammenspil mellem ønsket om at være sej og gruppepres blandt børn og unge. Flere forældre nævner i en bisætning, at de tror, at gruppepres er en direkte årsag til, at børn og unge bruger produkterne. Vi vurderer, at gruppepres i denne forbindelse ikke skal forstås som direkte tvang, men mere som indirekte pres, hvor forældrene mener, at børn og unge føler, at de bliver nødt til at bruge produkterne for at fremstå seje og/eller vise, at de er en del af en bestemt gruppe. Vi finder også, at flere af forældrene tror, at det for børn og unge handler om at skabe en identitet og være en del af en social gruppe. Således tror forældrene, at børn og unges sociale miljø har stor betydning for opstart og brug af røgfrie nikotinprodukter.

"Jeg tror, de bliver presset til det. Det er kulturen på de folk, du omgås med." Far til dreng i 6.klasse

Nogle forældre giver dog udtryk for, at de selv har svært ved at se det sociale aspekt i brugen af røgfrie nikotinprodukter, da produktet i høj grad, er skjult. I disse tilfælde kan forældrene i højere grad forstå cigaretter som identitetsmarkør, da de er et meget synligt opgør med generelle sundhedsnormer. Andre forældrene fremhæver imidlertid også, at de antager, at det netop er nogle af de samme sociale mekanismer som ved rygning og ønsket om at fremstå på en bestemt måde, der gør, at børn og unge ønsker at bruge røgfrie nikotinprodukter.

Vores undersøgelse af unges forbrug af røgfrie nikotinprodukter viser, at brugen af produkterne er tydeligere for børn og unge end for forældrene, da børn og unge nemt kan spotte, om andre har en nikotinpose i munden eller en dåse med nikotinposer i lommen. Vi vurderer derfor, at produkterne på lige fod med cigaretter, kan ses som identitetsmarkører blandt børn og unge. Som det fremgår i vores rapport om unges brug, har flere unge udviklet en form for kodesprog, hvor de kan tale om produkterne, uden at deres forældre eller andre voksne ved, hvad de taler om. Dette giver en særlig gruppedynamik, som styrker sammenholdet i den sociale gruppe, og derfor indgår der i de røgfrie nikotinprodukter også et socialt aspekt, som vi kender det fra rygning.¹¹

"Jeg kan godt se det sociale aspekt i at ryge, men jeg kan ikke forstå det der med at putte en pose op." Far til pige i 6.klasse og dreng i 8.klasse

Det, at produkterne kan skjules (for forældre) og ikke lugter, er der også nogle forældre, som giver udtryk for, kan have en betydning for børn og unges brug, da det anses som en fordel, hvis børn og unge gerne vil skjule brugen. Nogle forældre vurderer ligeledes, at børn og unge synes, det er sejt, når deres forældre ikke har kendskab til alt, hvad de laver, hvorfor røgfrie nikotinprodukter af den grund benyttes af nogle børn og unge.

FORÆLDRE TROR, AT ALLE TYPER AF BØRN OG UNGE BRUGER PRODUKTERNE

Undersøgelsen viser, at der er mange forældre, der tror, at det *ikke* er muligt at klassificere, hvilke typer af børn og unge, der bruger røgfrie nikotinprodukter. Tværtimod giver mange af forældrene

¹¹ COWI (2021) "Unge forbrug af røgfri nikotin – en kvalitativ undersøgelse af 15-24-åriges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter"

udtryk for, at det i princippet kan være alle børn og unge, der prøver og bruger produkterne. Brugen af produkterne hænger, for mange af forældrene, således i højere grad sammen med sociale fællesskaber og et ønske om at være en del heraf – uanset hvilket type fællesskab der er tale om – end fordi børn og unge kan kategoriseres som værende en bestemt type.

"Jeg tror, det er en bred gruppe af unge, som gør det [bruger røgfrie nikotinprodukter]. Det kan være alt fra sportsidioterne til bognørderne, tror jeg. Det er i de her små sociale dynamikker. Jeg tror ikke, at det er bestemte ungdomsprofiler." Far til dreng i 6.klasse

Blandt forældre der har kendskab til omfanget af brugen i barnets omgangskreds eller klasse, giver flere også udtryk for, at de er overraskede over, hvor mange børn og unge der bruger røgfrie nikotinprodukter.

"Hvis der er noget, jeg er blevet overrasket over, så er det, at det er alle, der bruger det [røgfrie nikotinprodukter]. (...) Da min ældste datter gik ud af 9.kl, holdt vi en fest, og der var det nogle bestemte drenge, der brugte det, og når min pige på 15 år nu fortæller, hvem der bruger det, så er det også de små fine lyshårede piger, der bruger det. Det blev jeg overrasket over". Mor til pige i 9.klasse

Vi finder også, at nogle forældre har en forestilling om, at det kun er nogle bestemte typer af børn og unge, der bruger produkterne. Af karakteristika hos børn og unge nævnes blandt andet usikkerhed og lavt selvværd, børn og unge med problemer hjemme eller i skolen samt børn og unge, hvis forældre har et forbrug af f.eks. cigaretter. Nogle forældre tror også, at de børn og unge, der bruger produkterne, er de samme, som begynder at ryge cigaretter. Uden dog at definere nærmere, hvilke typer af børn og unge der ryger.

"Han [den interviewedes søn] er ikke sådan en, der er ude om aftenen, og sidder på en scooter et sted og pisser i haven hos fremmede folk. Jeg tænker, det er sådan nogle unge, som bruger sådan noget." Mor til dreng i 8.klasse

Dertil forbinder de interviewede forældre ikke brugen af røgfrie nikotinprodukter med sportsudøvere. Forældrene sidestiller i denne sammenhæng produkterne med cigaretter, og cigaretters påvirkning på den fysiske ydeevne og antager, at røgfrie nikotinprodukter har samme effekt og derfor ikke anvendes i sportsmiljøer.

"Nej, altså jeg har ingen viden om det [sundhedsskadelige konsekvenser], jeg håber ikke, at jeg har behov for at have viden om det. (...) Mine børn går meget op i deres sport, så jeg håber ikke, at det er nødvendigt." Mor til dreng i 6. klasse

Desuden finder vi, at forældrene ser en sammenhæng mellem børnenes holdning til rygning og brug af røgfrie nikotinprodukter. Flere af de interviewede forældre fortæller, at deres børn har udtalt

sig negativt om rygning, hvorfor de ikke kan forestille sig, at deres børn ville have lyst til at bruge røgfrie nikotinprodukter.

“

"Det ved jeg 100 %, at hun ikke har [prøvet røgfrie nikotinprodukter]. Hun er meget modstander af rygning." Far til pige i 6.klasse

“

"Hun er slet ikke sådan en type pige. Hun var forarget, da en af hendes venner i syvende klasse sad og røg en e-cigaret hjemme i sit hjem." Far til pige i 7.klasse

“

"Både mig og min far ryger. De [den interviewedes børn] er total anti-rygere. Jeg tror aldrig, du får dem til at prøve det [røgfrie nikotinprodukter]. Det ville komme bag på mig." Mor til pige i 7.klasse og dreng i 9.klasse

Ovenstående pointe gør sig særligt gældende for de forældre, som selv ryger. Her er deres børn ofte imod rygning, og derfor finder de heller ikke, at barnet kunne finde på at anvende røgfrie nikotinprodukter. Undersøgelser på området viser ellers, at børn og unge, hvis forældre ryger, har større risiko for selv at begynde at ryge.¹²

¹² Kræftens Bekæmpelse (2019) "Jeg betragter ikke mig selv som ryger, selv om jeg jo er det" Et indblik i rygestart og optrapning af rygning blandt unge i starten af 20'erne

5 KENDSKAB OG HOLDNING TIL BØRN OG UNGES BRUG AF RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER

I dette kapitel beskriver vi forældrenes kendskab til børn og unges brug af røgfrie nikotinprodukter, hvordan de forholder sig til produkterne, og hvordan de ville reagere på deres børns brug af produkterne.

FORÆLDRE HAR IKKE KENDSKAB TIL DERES BØRNS BRUG AF RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER

Undersøgelsen af unges forbrug af røgfrie nikotinprodukter¹³ viste, at størstedelen af de unge ikke fortæller deres forældre om deres forbrug, fordi de ikke vil skuffe deres forældre eller frygter at få reprimander fra forældrene.

I nærværende undersøgelse finder vi, at forældrene hverken har kendskab til eller tror, at deres børn bruger eller har prøvet røgfrie nikotinprodukter. Vi har i forbindelse med nærværende undersøgelse været i kontakt med i alt 98 forældre i forbindelse med udvælgelse af forældre til interviews. Blandt de 98 forældre var der to forældre, der vidste, at deres børn har et forbrug af produkterne. Sundhedsstyrelsen undersøgelse af unges brug af røgfrie nikotinprodukter¹⁴ viser, at 41,7% af de unge mellem 15-29 år bruger, har brugt eller har prøvet at bruge røgfrie nikotinprodukter. Over 60 % af de unge, der bruger, har brugt eller har prøvet røgfri tobak, prøvede det første gang, da de var 17 år eller yngre.¹⁵ Derfor vurderer vi, at der med meget stor sandsynlighed er flere forældre i nærværende undersøgelse, der har børn, der har prøvet eller bruger røgfrie nikotinprodukter uden forældrenes kendskab.

Den ene forælder, der havde et barn, der brugte nikotinposer, fortalte, at hun – før hun opdagede sit barns forbrug – ikke troede, at han ville få et forbrug. Dette, vurderer vi, bestyrker vores formodning om, at ikke alle forældre har kendskab til deres børns forbrug af røgfrie nikotinprodukter.

¹³ COWI (2021) "Unge forbrug af røgfri nikotin – en kvalitativ undersøgelse af 15-24-åriges forbrug af røgfrie tobaks- og nikotinprodukter"

¹⁴ Sundhedsstyrelsen (2022) Brug af røgfri nikotinprodukter blandt unge. §RØG – en undersøgelse af forbrug af snus, tyggetobak og nikotinposer.

¹⁵ Sundhedsstyrelsen (2020) "Unge brug af røgfrie tobak – nøgletal fra en spørgeskemaundersøgelse blandt unge 15-24-årige"

"Vi har altid været antitygere herhjemme. (...) Jeg tror ikke, jeg havde tænkt, at han [storbrosen] ville starte, før jeg opdagede, at han brugte snus." Mor til dreng i 7.klasse

Vores undersøgelse viser, at forældre ikke tror, at deres børn har et forbrug af røgfrie nikotinprodukter.

"Den ældste er så enormt fornuftig og har læst medicin, og den yngste er slet ikke der, så det vil jeg lægge hovedet på blokken ift., at de ikke har prøvet de her produkter." Mor til dreng i 6.klasse

"Det gør hun ikke [bruger røgfrie nikotinprodukter], det ved jeg." Mor til pige i 7.klasse

Få forældre er mere åbne overfor, at deres børn potentielt kan have prøvet produkterne, selvom de tror, at deres børn ikke bruger dem. Disse forældre tager ofte udbredelsen af produkterne i betragtning, deres børns omgangskreds samt deres erfaring med at prøve cigaretter, da de selv var unge.

Interviewer: "Ved du, om dit barn bruger eller har prøvet røgfrie tobaks- og nikotinprodukter?"

Forælder: "Nej, det bilder jeg mig selv ind, at han ikke gør [bruger røgfrie nikotinprodukter]. (...)"

Interviewer: "Tror du, at dit barn ville fortælle dig om et eventuelt forbrug?"

Forælder: "Æhhh, ej det tror jeg ikke [at han ville fortælle, hvis han gjorde]. Hvis han prøvede det, så vil han ikke fortælle det, men jeg kan ikke forestille mig, at han vil gøre det. Men når han så kommer nogle år længere frem og får nogle øl, så er jeg ikke mere blåøjet end... Altså det kommer også meget an på det her fællesskab, og så tror jeg da, at han vil prøve." Far til dreng i 7.klasse

Vi vurderer, at det for forældrene kan være svært at forestille sig deres børn bruge røgfrie nikotinprodukter, da den sociale relation mellem forældre og barn typisk ikke indbefatter afhængigheds-skabende produkter. Selvom forældrene er opmærksomme på, at børn og unge drikker alkohol, ryger cigaretter og bruger røgfrie nikotinprodukter er det svært for forældrene at forestille sig, at lige netop deres børn bruger produkterne, fordi de typisk ser og opfatter børnene i andre sociale sammenhænge.

Vi finder desuden, at flere forældre heller ikke er opmærksomme på børns og unges brug af røgfrie nikotinprodukter generelt, og vi vurderer, at forældrene ikke har viden om, hvor udbredt produkterne er i deres børns omgangskreds eller på skolerne. Kendetegnende for de forældre, der ikke vurderer, at produkterne er udbredt blandt deres børns omgangskreds er, at de ikke har snakket med deres børn om produkterne og udbredelsen heraf, og dermed, at de ikke ved, om det er udbredt.

"Altså jeg har i den grad svært ved at forestille mig, at det er noget, der eksisterer, hverken i hendes klasse eller omgangskreds. Og jeg tror, at jeg havde hørt om det." Mor til pige i 9.klasse

"Øhh, nej, jeg har ikke kendskab til, om der er mange, der bruger produkterne. Min oplevelse er at der ikke rigtig er nogle, der bruger det." Far til pige i 6.klasse og pige 8.klasse

På baggrund af hvad de unge fortalte i undersøgelsen af unges forbrug af røgfrie nikotinprodukter om udbredelsen af produkterne, vurderer vi, at forældrene med stor sandsynlighed er uvidende om de unges forbrug i deres børns omgangskreds og klasser.

Andre forældre, særligt de, som har haft en dialog med deres børn om produkterne og blandt dem, som arbejder med børn og unge, viser der sig også et andet billede. Her fortæller forældrene, at røgfrie nikotinprodukter er meget udbredte.

"Der er mange [der bruger det] – Jeg har haft en rigtig god dialog med min datter om det. De er 22 elever i klassen. Jeg tror, der er 70-80 procent i hendes klasse, der har prøvet det. Hun nævnte mange navne. Så det bliver mere og mere." Mor til pige i 9.klasse

Vi kan konstatere, at det først er i dialogen med barnet eller i mødet med produkterne, at forældrene bliver opmærksomme på produkterne og/eller udbredelsen af produkterne. Som tidligere nævnt har de fleste forældre meget begrænset viden om røgfrie nikotinprodukter. Dette, vurderer vi, har indflydelse på, hvorvidt de også har kendskab til forbruget hos deres børn og i børnenes omgangskredse. Hvis man ikke ved, hvad man skal være opmærksom på, vil man i mindre grad opdage, hvis ens barn har et forbrug.

"Jeg var først klar over, at produkterne fandtes, da jeg fandt ud af, at min ældste søn brugte det. Jeg tror, andre forældre heller ikke kender til det, medmindre de finder ud af et forbrug." Mor til dreng i 7.klasse

Undersøgelsen viser, at mange af forældrene tror, at deres børn vil fortælle dem om deres forbrug, hvis de havde et. De fortæller, at de har en tæt og fortrolig relation til deres barn med gode dialoger. Derfor mener de også som udgangspunkt, at børnene ville fortælle dem om deres brug eller som minimum være ærlige, hvis de blev spurgt direkte ind til deres forbrug.

"Hm, jeg tror, at hvis jeg spurgte ham, så vil han være ærlig... Men jeg tror godt, han ved, at han ikke vil være populær, hvis han gjorde det. Så jeg tror ikke, at han vil komme farende hjem og sige, hvis han havde prøvet." Mor til dreng i 7.klasse

Undersøgelsen viser, at nogle børn og unge taler med deres forældre om deres venner og omgangskreds brug af røgfrie nikotinprodukter. Disse samtaler er ofte initieret af børnene selv eller i mødet med produkterne. Vi vurderer, at disse dialoger kan være med til at bekræfte forældrene i, at de har en tæt og fortrolig relation med deres børn. Dog vurderer vi også, at det er nemmere for børn og unge at tale om andres forbrug, hvorfor at åbenhed om venner og omgangskreds forbrug med stor sandsynlighed ikke betyder, at børn og unge også vil fortælle, hvis de selv havde et forbrug.

Vi finder, at jo mere vi spurgte forældrene ind til, hvorvidt deres børn ville fortælle dem om deres brug, jo mere usikre blev nogle af forældrene på, om børnene rent faktisk ville fortælle sandheden. Årsagen, til at forældrene bliver usikre, skyldes blandt andet, at de tror, at børnene vil være nervøse for forældrenes reaktion, da de formoder at børnene er opmærksomme på forældrenes holdning til produkterne.

"Jeg tror, de [hendes børn] ville fortælle mig om det [brug af røgfrie nikotinprodukter]... Eller... De [hendes ældste børn på 18 og 20 år] drikker energidrik, og det skjuler de for mig... Så nej, de [hendes børn] ville sgu nok ikke fortælle mig det, fordi de ved, at jeg er modstander af det." Mor til pige i 6.klasse (og til to drenge på 18 og 20 år)

"Hmm, ja det tænker jeg [at barnet ville fortælle om et eventuelt forbrug] (...). Fordi vi ikke har som vane i familien, og fordi de kender vores skepsis, kunne jeg godt være lidt bekymret for, at jeg ikke vil få det at vide, og de vil holde det skjult." Far til pige i 9.klasse

Således er en del af forældrene godt klar over, at deres børn formentlig ikke ville fortælle deres forældre om et evt. forbrug af røgfrie nikotinprodukter. Fordi forældrene heller ikke tror, at deres børn bruger produkterne, bliver det ikke et emne, der bliver taget op og diskuteret i familierne.

FLERE FORÆLDRE SIDESTILLER RYGNING MED RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER, MENS ANDRE SYNES DET ER MINDRE SLEMT

Som tidligere beskrevet anvender de interviewede forældrene i høj grad rygning som referenceramme i forhold til at vurdere de sundhedsskadelige effekter af røgfrie nikotinprodukter. Denne referenceramme bruger de også, når de skal forstå og forklare brugen af røgfrie nikotinprodukter blandt børn og unge.

For mange af de interviewede forældre er det underordnet, om deres børn begynder at ryge eller bruge røgfrie nikotinprodukter, da forældrene vurderer, at begge produkter er sundhedsskadelige og afhængighedsskabende. Vi finder også, at nogle forældre mener, at røgfrie nikotinprodukter er værre end cigaretter, da de er nemmere at skjule.

"Jeg synes faktisk, det [røgfrie nikotinprodukter] er lige så slemt som cigaretter. (...) Jeg synes, det er lige skadeligt på hver sin måde. Så det er lige så slemt med de røgfrie nikotinprodukter, eller næsten værre, fordi de er nemmere at skjule." Mor til dreng i 6.klasse

Modsat er der få forældre, som mener, at rygning er værre, da det påvirker lungerne, lugter og påvirker omgivelserne. For enkelte forældre har det betydning, at der er mindre skam knyttet til brugen af røgfrie nikotinprodukter sammenlignet med cigaretter, fordi det ikke er synligt. De vil således foretrække, at deres børn bruger røgfrie nikotinprodukter i stedet for at ryge cigaretter.

"Jeg vil hellere have, de bruger det [røgfrie nikotinprodukter], end ryger, men det er fordi, det kan skjules. (...) Jeg ville være ked af det, hvis han var en af dem på hjørnet. Det er skammen, der er styrende." Mor til pige i 7.klasse og dreng i 9.klasse

Alle forældre er dog enige om, at brugen af stoffer er værre end brugen af røgfrie nikotinprodukter, mens alkohol for de fleste er mere acceptabelt, da det for mange, er en del af kulturen. For forældre med muslimsk baggrund anses alkohol dog ikke som acceptabelt og derfor lige så slemt som rygning og røgfrie nikotinprodukter.

Det, at forældre i høj grad sidestiller cigaretter med røgfrie nikotinprodukter, har betydning på flere områder. Først og fremmest vurderer vi, at det betyder, at forældrene kan "glemme" at skabe en dialog om røgfrie nikotinprodukter mere specifikt, når de taler med børnene om rygning generelt. Dette kan medføre, at børnene tror, at forældrene er venligere stemt overfor røgfri produkter. For det andet vurderer vi, at det betyder, at forældrene tror, at deres børn ikke er interesserede i røgfrie nikotinprodukter, hvis de har udtrykt sig negativt om brugen af cigaretter. Dette kan betyde, at forældrene i mindre grad bliver opmærksomme på deres børns brug.

6 DIALOG OM PRODUKTERNE

I nærværende kapitel ser vi nærmere på, de samtaler forældrene har med deres børn samt med skolen og andre forældre om røgfrie nikotinprodukter.

RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER FÅR MINDRE VÆGT I SNAKKEN MED BØRN OM BRUG AF RUSMIDLER OG TOBAKS- OG NIKOTINPRODUKTER

Undersøgelsen viser, at forældre ikke taler med deres børn om røgfrie nikotinprodukter, men at de i stedet har generelle snakke om brug af cigaretter, alkohol mv. Mange af de interviewede forældre har derfor *ikke* haft en snak med deres børn om røgfrie nikotinprodukter, hvor det har været det eneste fokus for samtalen. Forældrenes begrænsede viden om produkterne betyder, at de ikke er opmærksomme på, at det er produkter, der er udbredt blandt børn og unge, og derfor noget, som de bør tale med deres børn om.

"Grunden til, vi ikke har snakket om det [røgfrie nikotinprodukter], det er nok fordi, vi er gamle røvhuller. Vi har ikke så meget kendskab til det selv. Det har aldrig været smart i vores tid (...) Det er ikke i vores tankegang, men det burde det måske være." Mor til dreng i 6.klasse

Andre forældre har vurderet, at det ikke er relevant at tale med deres børn om produkterne (lige nu), fordi de ikke tror, at produkterne er interessante for deres børn, ikke tror, at deres børn bruger produkterne eller fordi de tror, at produkterne ikke udgør et problem i børnenes klasse og omgangskreds.

"Vi har ikke snakket med ham om det. Vi ved, at det findes. Det kommer an på, hvordan han udvikler sig. Hvis han kommer til at virke interesseret i det, så vil vi tage en snak om det. Vi skal ikke være helt blinde jo." Far til dreng i 6.klasse

Vi kan endvidere konstatere, at røgfrie nikotinprodukter heller ikke er noget, forældrene taler indbyrdes om. De fleste af de interviewede forældre har ikke haft en dialog med deres partner/tidligere partner om produkterne, men de er alle overbeviste om, at partneren har samme holdning til produkterne som dem selv.

Blandt de få forældre, som har talt med deres børn specifikt om produkterne, finder vi, at snakken om produkterne i flere tilfælde har været initieret af børnene selv, eller i nogle tilfælde fordi forælderen er blevet opmærksom på brugen af produkterne i barnets omgangskreds.

"Vi har snakket med den store om det (...). Hans kammerat var på besøg, og så var der snus i hans lomme, og så var det oplagt at tage snakken. Vi har været totalt kliche-forældre og sagt, at han ikke måtte få sit kørekort, hvis han begyndte." Mor til pige i 6.klasse og dreng i 8.klasse

"Det er mere dem [børnene], der har bragt det på banen. Og vi har så spurgt ind til, om nogle gør det, og om de har haft lyst til at gøre det. Vi har været nysgerrige på, hvornår de unge starter." Mor til pige i 7.klasse og dreng i 9.klasse

Som tidligere beskrevet finder vi i vores undersøgelse af unges forbrug af røgfrie nikotinprodukter, at de unge skjuler et evt. forbrug for deres forældre af frygt for forældrenes reaktion. Af den grund vurderer vi, at der er en risiko for, at forældre og børn ikke får en dialog om produkterne, hvis forældrene afventer tegn på interesse hos børnene eller viden om udbredelsen af produkterne fra andre forældre eller skolen. På denne vis kan børn og unges brug gå under radaren, hvilket kan betyde at nogle forældre aldrig vil få en dialog med deres børn om produkterne.

Vi finder, at det er kendetegnende for forældrenes dialoger med deres børn, er, at røgfrie nikotinprodukter fylder en meget lille del af snakken, og at fokus særligt er på de øvrige produkter såsom alkohol, cigaretter, stoffer m.m. I dialogen med deres børn, snakker forældrene blandt andet om, at deres børn ikke skal føle sig pressede til noget og om at passe på sig selv. Dette gør sig gældende i forhold til alle de førnævnte produkter, men vi finder, at røgfrie nikotinprodukter ofte ikke bliver nævnt eller alene bliver nævnt i en bisætning.

"Vi har haft snakken om, at han ikke skal føle sig presset til noget. Vi har taget den generelle diskussion omkring alkohol/stoffer/rygning/snus." Mor til dreng i 8.klasse

"Det har været en bred snak. Jeg har ikke tænkt, at det kunne være snus, som vi burde tale om. Det kunne godt være, at det var endnu mere relevant at tale om snus, end at det er at tale om regulære cigaretter. For det er åbenbart blevet meget mere populært. Og snakken om cigaretter kan vi tage med fra vores egen viden, som vi har fået fra vores egen opdragelse eller fra medierne igennem de sidste 25 år. Men det kan vi bare slet ikke med snus." Far til pige i 7.klasse

Der er således en risiko for, at børn og unge ser mindre alvorligt på røgfrie nikotinprodukter sammenlignet med øvrige produkter. Dette kan også forklare, hvorfor de unge i undersøgelsen af unges forbrug af røgfrie nikotinprodukter giver udtryk for, at de tror, at deres forældre vil se mindre slemt på deres forbrug af røgfrie nikotinprodukter sammenlignet med et forbrug af cigaretter. Som denne undersøgelse viser, sidestiller forældrene dog cigaretter og røgfri produkter. Derfor er det også interessant, at produkterne ikke fylder mere i dialogen med deres børn.

Herudover vurderer vi, at det manglende kendskab til produkternes negative konsekvenser, ligeledes kan gøre det svært for forældrene at tage snakken med deres barn. Sammenligner vi de røgfrie nikotinprodukter med andre rusmidler (herunder særligt alkohol og cigaretter) er konsekvenserne af brugen i mindre grad veldokumenteret i forskningen – og mest af alt, er der heller ikke skabt de mere samfundsmæssige værdiladede fortællinger om røgfrie nikotinprodukter, som det er tilfældet for eksempelvis cigaretter. I forældrenes dialog med deres børn om rusmidler, er midlernes indflydelse på helbredet et centralt og vigtigt argument for forældrene, og da denne viden mangler for de røgfrie nikotinprodukter, omtales de ofte i en bisætning. Ligesom som mange forældre sidestiller cigaretter og brugen af røgfrie nikotinprodukter, sidestiller de også de sundhedsmæssige konsekvenser – også selvom de anerkender, at de har begrænset med viden om de sundhedsmæssige konsekvenser ved røgfrie nikotinprodukter.

"Jeg bilder mine børn ind, at det [røgfrie nikotinprodukter] har konsekvenser. Jeg siger, at der er noget, der hedder mundhulecancer. Bare fordi man putter det i munden, er det ikke ensbetydende med at det er ufarligt, så det snakker vi meget om. Skræmmekampagner bruger jeg her." Mor til pige i 9.klasse

"Jeg har behov for at blive skarpere på konsekvenserne, for vil gerne adressere det specifikt for min dreng, men det kan jeg ikke. Jeg kunne godt tænke mig at få den information, så jeg kunne tage en faglig og saglig snak med mit barn omkring det. Jeg ville alligevel faktisk lyve om det, selvom jeg fandt ud af, at det ikke gav kræft. For jeg har sådan et værdisæt, at sådan noget er rigtig dårligt alligevel." Far til pige i 7.kl

DER ER KUN BEGRÆNSET DIALOG OM RØGFRIE NIKOTINPRODUKTER FRA SKOLEN OG MELLEM FORÆLDRE

Undersøgelsen viser, at røgfrie nikotinprodukter ofte ikke er et emne, der bliver taget op på landets skoler. Størstedelen af de interviewede forældre har dog kendskab til indførelsen af "røgfri skoletid" på landets skoler, men ikke alle ved, om dette også indbefatter røgfrie nikotinprodukter. De fleste steder er der ingen dialog om produkterne. Kun få forældre fortæller, at det er et emne, der er blevet taget op på f.eks. et forældremøde. Vi finder, at det, der typisk fylder på forældremøderne eller i kommunikationen fra skole til forældre, er emner som alkohol, cigaretter og stoffer. Disse emner bliver jævnlige diskuteret, mens røgfrie nikotinprodukter ingen fokus får eller blot bliver nævnt i en bibemærkning.

"Jeg synes ikke, at det var nok [information om røgfrie nikotinprodukter]! Og det forsvinder hurtigt. (...) Du får på kort tid mange informationer, og så plukker du ligesom i den her information. Hvis du får 10-15 informationer, så er der mange, som du ikke husker helt. Jeg huskede det, fordi det var nyt for mig, men jeg ved ikke, hvor mange af de andre forældre, som husker det. Da vi kom tilbage til klasselokalet, så kom det til at handle om alkohol og stoffer, altså ting man kender. I dialogen mellem forældre, så er der kun snak om alkohol, og det er den del folk laver flest samlede restriktioner om. Der er intet omkring snus overhovedet, fordi vi jo ikke fatter, hvad fanden det egentlig er." Mor til dreng i 8.klasse

Vi finder, at flere forældre tror, at årsagen til, at der ikke har været en snak om produkterne på skolen, skyldes, at produkterne ikke udgør et problem. Samtidig giver flere forældre også udtryk for, at de forventer, at der vil blive initieret en dialog eller blive sat fokus på produkterne såfremt, at produkterne udgør et problem eller er meget udbredte i klasserne/på skolen.

"Måske er det [at der ikke er dialog om røgfrie nikotinprodukter] et resultat af, at der ikke rigtigt er noget stort problem. Det er lidt min tolkning på det. Far til pige i 7.kl

Flere forældre kunne dog godt tænke sig, at der var mere fokus på emnet, så det er et emne, der kan blive diskuteret i forældregrupperne. Nogle forældre giver udtryk for, at de ønsker mere fokus på produkterne. Dette for at kunne tage en dialog om produkterne med andre forældre i forhold til, hvordan de skal forholde sig til deres egne og andre børns brug. Derudover ønsker andre forældre en øget viden om produkterne med henblik på at få et bedre grundlag for at tage en dialog om produkterne med deres børn.

"Efter jeg har snakket med dig, kunne jeg faktisk godt tænke mig lidt mere dialog [om produkterne]. Jeg ved ikke, hvad jeg skal kigge efter. Hvad er "symptomerne"? (...) Vi mangler viden om det her. Tit tror man jo bare, at det foregår, som da vi var børn, men det gør det jo ikke. Det ændrer sig hele tiden." Mor til pige i 6.klasse

På baggrund af produkternes egentlige udbredelse blandt børn og unge vurderer vi, at der er tale om en falsk tryghed blandt forældrene, som forventer at enten skolen eller deres børn selv fortæller, hvis røgfrie nikotinprodukter udgør et problem.

Undersøgelsen viser også, at der heller ikke er en dialog om røgfrie nikotinprodukter mellem forældre i børnenes klasser. Nogle forældre kunne godt tænke sig en øget dialog med andre forældre, mens andre forældre helst ser, at en dialog om produkterne alene tages med børnene (evt. på baggrund af oplæg fra skolen). Vi finder, at de, der ønsker mere dialog med andre forældre, gerne vil tale med andre om, hvordan de skal forholde sig til produkterne, og hvis de får kendskab til, at andre børn bruger produkterne. Mens de forældre, der ikke ønsker dialog forældre imellem, er bange for, at dialogen vil resultere i to hold, hvor hvert hold har hver deres holdning. I den forbindelse giver nogle forældre også udtryk for, at det må være op til den enkelte forældre at vurdere,

hvordan de vil håndtere deres barns brug, og at de ikke har et ønske om at fastlægge faste rammer omkring håndteringen af børnenes forbrug.

“

"Jeg vil gerne være mere orienteret om børnene og deres omgangskreds, så man tidligere kan tage en tæt dialog med sine børn, inden de lader sig påvirke... Lidt ligesom, måske en vild parallel, men hvis ens barn har lus, så kan man tage action på det derhjemme, og på et møde trigge en snak og en opfølgning." Mor til pige i 9.klasse

“

"Nej, jeg kunne ikke tænke mig dialog med de andre forældre [om røgfrie nikotinprodukter]. Hver mand har sine spilleregler, vi har jo ikke samme syn på tingene. At finde fælles fodslag, det kan man ikke." Far til dreng i 6.klasse

BILAG A BAGGRUNDSINFORMATION PÅ INTERVIEWPERSONER

Beskrivelse af sammensætningen af interviewpersoner i undersøgelsen. I forbindelse med undersøgelsen er 27 forældre til børn på klassetrinene 6. – 9. klasse interviewet. To forældre havde børn, som brugte eller havde brugt røgfrie nikotinprodukter, de resterende 25 forældre mente ikke, at deres børn brugte røgfrie nikotinprodukter.

Køn og alder	Kvinder	Mænd	< 40 år	40 – 44 år	45 – 49 år	> 49 år
	18	9	6	10	7	4
Højest gennemførte uddannelse	Folkeskole	Gymnasial uddannelse	Erhvervsuddannelse	Professionsbachelor	Bachelor	Lang videregående uddannelse
	4	1	6	9	3	3
Bopæl (region)	Nordjylland	Midtjylland	Syddanmark	Sjælland	Hovedstaden	
	7	5	4	7	4	
Beskæftigelsesstatus	Fuldtidsbeskæftigelse	Deltidsbeskæftigelse	Flexjob	Sygemeldt / i ressourceforløb	Førtidspensionist	
	18	3	4	1	1	
Ryger / bruger af røgfrie nikotinprodukter	Ryger	Tidligere ryger	Aldrig røget	Bruger røgfrie nikotinprodukter	Har prøvet røgfrie tobaks- og nikotinprodukter	Aldrig brugt røgfrie tobaks- og nikotinprodukter
	4	9	14	0	2	25
Børns klassetrin (Nogle forældre har børn i flere klasser)	6. Klasse	7. Klasse	8. Klasse	9. Klasse	Ældre børn	
	10	10	5	7	11	